

Голові разової спеціалізованої вченої ради
ДФ 20.051.182 Карпатського національного
університету імені Василя Стефаника,
доктору політичних наук, професору,
професору кафедри політичних наук,
КЛИМОНЧУКУ Василю Йосифовичу
(76018, м. Івано-Франківськ,
вул. Шевченка, 57)

ВІДГУК

офіційного опонента

доктора політичних наук, професора, професора кафедри міжнародних
відносин, декана факультету міжнародних відносин

Волинського національного університету імені Лесі Українки

Шуляк Антоніни Миколаївни

на дисертаційну роботу Савчука Віталія Романовича на тему:

«Політика Європейського Союзу щодо умиротворення Російської
Федерації у контексті російської агресії проти України»,

подану на здобуття наукового ступеня доктора філософії з галузі знань
05 Соціальні та поведінкові науки за спеціальністю 052 Політологія

Актуальність теми дослідження. Актуальність дисертаційного дослідження Савчука В. Р. «Політика Європейського Союзу щодо умиротворення Російської Федерації у контексті російської агресії проти України» зумовлена системними трансформаціями сучасного міжнародного порядку, які відбуваються під впливом ревізіоністської політики Російської Федерації та її збройної агресії проти України. Російсько-українська війна, особливо після повномасштабного вторгнення 2022 року, стала каталізатором глибоких змін у європейській та глобальній архітектурі безпеки, поставивши під сумнів ефективність існуючих механізмів стримування, колективної безпеки та дипломатичного врегулювання конфліктів.

У цьому контексті особливого значення набуває дослідження політики Європейського Союзу щодо Російської Федерації, яка протягом тривалого часу ґрунтувалася на поєднанні економічної взаємозалежності, політичного діалогу та обмежених стримувальних заходів. Такий підхід, який у науковому дискурсі може бути інтерпретований як форма політики умиротворення, формувався в умовах домінування ліберальної парадигми міжнародних відносин, що передбачала можливість трансформації авторитарних режимів через економічну інтеграцію та інституційну взаємодію. Однак події після 2014 року, а особливо ескалація агресії у 2022 році, продемонстрували обмеженість таких підходів і актуалізували потребу їх критичного переосмислення.

Важливим аспектом актуальності є те, що політика ЄС щодо РФ не лише вплинула на динаміку російсько-українського конфлікту, але й стала одним із факторів трансформації самої європейської інтеграції у сфері безпеки. Європейський Союз змушений був адаптуватися до нових реалій, переходячи від моделі «нормативної сили» до більш жорстких інструментів зовнішньої

політики, включаючи санкційний тиск, військову підтримку партнерів та посилення стратегічної автономії. Водночас внутрішні розбіжності між державами-членами, різний рівень загрозосприйняття та економічні інтереси зумовлюють неоднорідність політики ЄС, що потребує глибокого наукового аналізу.

Актуальність теми також визначається недостатнім рівнем концептуалізації феномену «умиротворення» в сучасній політичній науці. Традиційно цей концепт розглядався переважно в історичному контексті міжвоєнного періоду, тоді як його застосування до сучасних міжнародних процесів, зокрема політики ЄС щодо РФ, потребує теоретичного уточнення та методологічного оновлення. У цьому сенсі дослідження сприяє розвитку теорії міжнародних відносин, інтегруючи підходи реалізму, лібералізму та конструктивізму для пояснення поведінки складних наднаціональних акторів.

Окремої уваги заслуговує практичний вимір дослідження. В умовах триваючої війни та формування нової системи європейської безпеки критично важливим є виявлення стратегічних помилок минулого, зокрема надмірної залежності від енергетичних ресурсів РФ, недооцінки ревізіоністських намірів Кремля та переоцінки ефективності дипломатичних інструментів. Результати дослідження можуть бути використані для розроблення більш ефективних стратегій реагування на гібридні та військові загрози, посилення механізмів стримування та підвищення рівня інформаційної, економічної та безпекової стійкості ЄС і його партнерів.

Крім того, тема має важливе значення для України як держави, що перебуває в епіцентрі геополітичного протистояння. Аналіз політики ЄС дозволяє оцінити ефективність міжнародної підтримки України, визначити фактори її посилення або обмеження, а також сформулювати рекомендації щодо оптимізації взаємодії України з європейськими інституціями у сфері безпеки та зовнішньої політики.

Таким чином, актуальність дисертаційного дослідження визначається поєднанням кількох ключових чинників:

- ✓ необхідністю переосмислення ролі ЄС у системі міжнародної безпеки;
- ✓ потребою у теоретичному уточненні концепту політики умиротворення в сучасних умовах;
- ✓ практичною значущістю для формування ефективних стратегій реагування на агресію та гібридні загрози;
- ✓ безпосереднім зв'язком із забезпеченням національної та європейської безпеки в умовах триваючої війни.

У сукупності це визначає високий рівень наукової та суспільно-політичної значущості дослідження, а також його відповідність сучасним викликам міжнародних відносин.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій. Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертаційному дослідженні Савчука В. Р. «Політика Європейського Союзу щодо умиротворення Російської Федерації у контексті російської агресії проти України», є загалом достатньо високим і забезпечується комплексним поєднанням теоретичних підходів, широкою джерельною базою та логічною структурою викладу матеріалу.

Передусім слід відзначити, що теоретико-методологічна основа дослідження ґрунтується на інтеграції ключових парадигм теорії міжнародних відносин – реалізму, лібералізму та конструктивізму, що дозволяє автору здійснити багатовимірний аналіз політики Європейського Союзу щодо Російської Федерації та уникнути одновимірних інтерпретацій феномену умиротворення. Такий підхід забезпечує концептуальну глибину роботи та сприяє обґрунтованості висновків.

Високий рівень аргументації досягається також завдяки широкій і різноплановій джерельній базі, яка включає офіційні документи ЄС, міжнародних організацій (ООН, ОБСЄ, Ради Європи), національні нормативно-правові акти, аналітичні матеріали провідних дослідницьких центрів, статистичні дані та публіцистичні джерела. Це дозволяє автору здійснити ґрунтовну реконструкцію політичних процесів і підтвердити основні наукові положення емпіричними даними.

Обґрунтованість висновків Савчука В. Р. також забезпечується логічною послідовністю дослідження: від теоретичного осмислення політики умиротворення до аналізу її практичної реалізації та оцінки наслідків для європейської безпеки. Автор послідовно простежує еволюцію політики ЄС на різних етапах російської агресії, що дозволяє встановити причинно-наслідкові зв'язки між прийнятими рішеннями та їхніми безпековими наслідками.

Водночас окремі положення дисертації могли б бути додатково підсилені більш системною кількісною верифікацією, зокрема через використання порівняльних показників ефективності санкційної політики, обсягів допомоги Україні чи рівня економічної взаємозалежності ЄС і РФ. Це дозволило б ще більше підвищити доказовість окремих висновків.

Практичні рекомендації, сформульовані автором Савчуком В. Р., є логічним продовженням проведеного аналізу та мають прикладний характер. Вони спрямовані на вдосконалення зовнішньої та безпекової політики ЄС, посилення механізмів стримування агресивних держав і мінімізацію ризиків повторення стратегічних помилок. Разом із тим, доцільним було б їх подальше

структурування за рівнями реалізації (інституційний, міждержавний, глобальний), що підвищило б їхню практичну придатність.

У цілому наукові положення, висновки та рекомендації дисертаційного дослідження є достатньо обґрунтованими, логічно виведеними з результатів дослідження та відповідають поставленій меті й завданням роботи.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у тому, що вперше:

✓ на відміну від підходів окремих дослідників, які розглядають умиротворення переважно як політику поступок агресору з метою збереження миру, у дисертації сформульовано авторське визначення понять «політика умиротворення сторони конфлікту» та «політика умиротворення агресора», а також здійснено чітке розмежування між категоріями «політика умиротворення» і «факт умиротворення»;

✓ здійснено комплексне дослідження політики умиротворення Європейського Союзу щодо Російської Федерації як самостійного феномену сучасних міжнародних відносин із урахуванням її еволюції від середини 1990-х років до періоду повномасштабної війни 2022 року;

✓ проведено системний аналіз внутрішньоєвропейських розбіжностей у підходах до підтримки України, ідентифіковано їхні ключові структурні чинники (економічні залежності, історичні траєкторії розвитку, політичні інтереси, вплив проросійських акторів) та обґрунтовано їхній вплив на фрагментацію спільної зовнішньополітичної позиції ЄС;

✓ запропоновано авторську типологію чинників (інституційних, економічних, безпекових і дискурсивних), а також розкрито механізми їх впливу на процес ухвалення рішень Європейським Союзом у період після 2022 року;

✓ визначено та охарактеризовано феномен «ядерного умиротворення» як специфічний фактор, що сприяє формуванню відчуття безкарності держави-агресора та створює ризик легітимізації практики ядерного шантажу як інструменту зовнішньої політики держав, які володіють ядерною зброєю.

Значення дисертаційної роботи також полягає в тому, що одержані результати наукової роботи можуть бути використані як теоретико-методологічний фундамент та набір емпіричного інструментарію для різнобічного вивчення та аналізу ..

Практичне значення одержаних результатів дослідження. Практичне значення одержаних результатів дисертаційного дослідження Савчука В. Р. «Політика Європейського Союзу щодо умиротворення Російської Федерації у контексті російської агресії проти України» полягає у можливості їх використання в процесі формування та вдосконалення зовнішньої і безпекової політики, аналітичного супроводу міжнародних процесів, а також у навчальній і науково-дослідній діяльності.

Насамперед результати дослідження мають прикладну цінність для органів державної влади України, зокрема у сфері європейської інтеграції, зовнішньої політики та національної безпеки. Сформульовані автором висновки щодо обмежень політики умиротворення та її впливу на динаміку російської агресії можуть бути використані при розробленні стратегій взаємодії України з Європейським Союзом, а також у процесі формування позицій України в рамках міжнародних переговорних форматів.

Важливим є також потенціал використання результатів дослідження для вдосконалення політики Європейського Союзу у сфері зовнішніх відносин і безпеки. Запропоновані у роботі рекомендації щодо посилення санкційної політики, зміцнення механізмів колективного стримування, зменшення критичних економічних залежностей та підвищення стратегічної узгодженості можуть бути враховані європейськими інституціями та аналітичними центрами при розробленні нових підходів до реагування на гібридні та військові загрози.

Результати дослідження мають значення для діяльності міжнародних організацій та експертно-аналітичних структур, оскільки дозволяють глибше зрозуміти природу сучасних конфліктів, роль політики умиротворення у міжнародних відносинах та її наслідки для глобальної безпеки. Це створює підґрунтя для розроблення більш ефективних механізмів превенції конфліктів і стримування агресивних держав.

Окремо слід відзначити освітній і науково-методичний потенціал роботи. Основні положення та результати дослідження можуть бути використані при розробленні навчальних курсів із міжнародних відносин, європейських студій, безпекових досліджень і стратегічних комунікацій, а також у підготовці навчально-методичних матеріалів, підручників і наукових публікацій.

Крім того, результати дослідження можуть бути застосовані у діяльності громадських організацій, аналітичних платформ та медіа для формування обґрунтованого публічного дискурсу щодо політики ЄС, міжнародної безпеки та протидії дезінформації, що є особливо актуальним в умовах гібридної війни.

У цілому практичне значення дослідження полягає у його спрямованості на вирішення актуальних проблем сучасної міжнародної політики, можливості використання отриманих результатів у різних сферах – від державного управління до освіти та аналітики – та їхній здатності сприяти підвищенню ефективності політики безпеки як України, так і Європейського Союзу. Матеріали дослідження можуть бути корисними у підготовці бакалаврів і магістрів за спеціальностями «Політологія», «Міжнародні відносини», «Журналістика», а також під час викладання суспільних дисциплін.

Відповідність дисертації встановленим вимогам. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, поділених на вісім підрозділів, а також висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг

дисертації становить 261 сторінка, основний зміст викладено на 190 сторінках. Джерельна база містить 394 найменування, представлених українською, англійською, французькою, італійською, німецькою, польською, чеською, словацькою, латиською мовами на 47 сторінках. Аналіз тексту дисертаційної роботи свідчить про дотримання автором вимог академічної доброчесності. У роботі подано посилання на відповідні джерела при використанні ідей, розробок, тверджень і відомостей, а також надано достовірну інформацію про результати наукової роботи, використані методи дослідження і джерела інформації. Представлений рукопис дисертації у повній мірі відображають зміст роботи, відповідають спеціальності 052 «Політологія».

Повнота викладення наукових положень, висновків і результатів в опублікованих працях. Обґрунтованість наукових положень, висновків, сформульованих у дисертації, підтверджується 13 науковими працями, серед них 6 наукових статей у фахових виданнях України категорії «Б», а також 7 тез доповідей в рамках наукових конференцій.

Дискусійні положення та зауваження до дисертаційної роботи. У цілому позитивно оцінюючи науковий рівень дисертаційної роботи Савчука В. Р. «Політика Європейського Союзу щодо умиротворення Російської Федерації у контексті російської агресії проти України», слід зазначити деякі дискусійні положення та зауваження:

1. *Недостатня операціоналізація ключового поняття «політика умиротворення».* Потребує додаткового теоретичного уточнення ключова категорія дослідження – «політика умиротворення». Попри ґрунтовний аналіз різних наукових підходів, у роботі залишається відкритим питання чіткого розмежування цього поняття з суміжними категоріями, зокрема «стримування», «залучення» (engagement) та «м'яка сила». Запропоноване автором розмежування між «політикою умиротворення» та «фактом умиротворення» є науково цікавим, однак потребує більшої концептуальної формалізації та емпіричної верифікації. Крім того, введений у науковий обіг концепт «ядерного умиротворення» безперечно становить інтерес, однак вимагає глибшого теоретичного обґрунтування та співвіднесення з класичними теоріями ядерного стримування.

2. *Обмежена увага до альтернативних моделей.* У дисертації домінує інтерпретація політики ЄС через призму «умиротворення», що є логічно виправданим, однак дещо звужує аналітичну рамку. Зокрема, недостатньо враховано альтернативні підходи, такі як: стратегічна стриманість (strategic restraint), економічний прагматизм, багаторівневе врядування ЄС, внутрішньополітичні обмеження держав-членів. Це створює ризик нормативної переінтерпретації політики ЄС як помилкової а ргіогі. Доцільно було б

посилити порівняльний аналіз різних теоретичних моделей і показати, чому саме концепт «умиротворення» є найбільш адекватним поясненням.

3. *Недостатня кількісна верифікація емпіричних висновків.* Робота ґрунтується на широкій джерельній базі (документи, аналітика, статистика), однак емпіричний аналіз має переважно якісний характер. Зокрема, бракує: системного використання кількісних даних (динаміка санкцій, обсяги допомоги, енергозалежність); візуалізації (графіки, порівняльні таблиці); статистичного підтвердження причинно-наслідкових зв'язків. Це обмежує доказовість ключового аргументу про вплив політики ЄС на ескалацію агресії РФ.

4. *Обмежена увага до внутрішньої диференціації ЄС як політичного актора.* Автор справедливо зазначає про наявність розбіжностей між державами-членами ЄС, однак цей аспект не отримує достатньо глибокої типологізації. Зокрема, доцільно було б: чітко класифікувати держави (наприклад: «яструби», «прагматики», «посередники»); показати вплив економічних, історичних та безпекових факторів; проаналізувати роль окремих держав (Німеччина, Франція, Польща, країни Балтії). Без цього ЄС подається як надто уніфікований актор, що спрощує складну природу ухвалення рішень у межах СЗППБ.

5. *Потреба у більш чіткому розмежуванні етапів трансформації політики ЄС після 2022 року.* У роботі обґрунтовується теза про можливе повернення до елементів умиротворення після 2022 року, однак ця теза потребує додаткової аргументації. Зокрема: не до кінця чітко розмежовано «тактичну обережність» і «нове умиротворення»; бракує емпіричних прикладів (конкретні рішення, політичні заяви, кейси); не враховано повною мірою фактор «втоми від війни» та економічного тиску. Доцільно було б уточнити критерії, за якими сучасну політику ЄС можна вважати відновленням умиротворення, а не адаптацією до нових умов.

Однак зауважу, що дисертаційне дослідження Савчука В. Р. «Політика Європейського Союзу щодо умиротворення Російської Федерації у контексті російської агресії проти України» вирізняється високим рівнем актуальності, комплексністю підходу та значною джерельною базою, однак потребує посилення теоретичної операціоналізації ключових понять, розширення методологічного інструментарію та поглиблення емпіричної верифікації окремих висновків. Висловлені зауваження не знижують загальної наукової цінності роботи, але можуть слугувати підґрунтям для її подальшого вдосконалення

Загальний висновок. Дисертаційна робота Савчука Віталія Романовича «Політика Європейського Союзу щодо умиротворення Російської Федерації у

контексті російської агресії проти України», подана на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 052 Політологія, галузь знань 05 Соціальні та поведінкові науки, є самостійним, завершеним науковим дослідженням, яке містить обґрунтовані і достовірні наукові результати. Отримані результати мають наукову новизну, важливе теоретичне та практичне значення. Дисертаційна робота Савчука Віталія Романовича відповідає спеціальності 052 Політологія і вимогам наказу Міністерства освіти і науки України № 40 від 12.01.2017 р. «Про затвердження вимог до оформлення дисертації» (зі змінами), «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 12.01.2022 р. № 44 (зі змінами), а її автор заслуговує на присудження йому ступеня доктора філософії за відповідною спеціальністю.

**Доктор політичних наук, професор,
професор кафедри міжнародних відносин,
декан факультету міжнародних відносин
Волинського національного університету
імені Лесі Українки**

Антоніна ШУЛЯК

